

Do Libye mě vyslal list *New York Times* spolu se třemi uznávanými novináři. S Tylerem Hicksem, fotografem a kamarádem, se kterým jsem (jaká náhoda!) vyrůstala v Connecticutu, s Anthonym Shadidem, pravděpodobně nejlepším reportérem pracujícím na Blízkém a Středním východě, a se Stephenem Farrellem, britsko-irským žurnalistou, který pracoval ve válečných zónách celá léta. Dohromady jsme měli za sebou zhruba padesát let zkušeností s prací na podobně strašlivých místech. Do země jsme se dostali ilegálně z Egypta stejně jako party jiných novinářů.

Opustili jsme nemocnici na předměstí a zamířili do centra Adžedábíje hledat frontovou linii. Anthony a Steve seděli v jednom autě a já s Tylerem ve druhém spolu s naším řidičem Mohamedem. V Libyi se dobrý řidič hledal těžko. Mohamed, univerzitní student s příjemnou tváří, tichým hlasem a mezírkou mezi předními zuby, nás vozil ještě dlouho poté, co většina jiných řidičů ztratila odvalu. Bral tu práci jako svůj příspěvek k revoluci. Řidič jako Mohamed, napojený na síť svých kolegů a rebelů, nám pomáhal v rozhodování, kam jet a jak dlouho tam zůstat. Jeho rady často určovaly náš osud, byl pro nás neocenitelný.

Sunuli jsme se po prázdné silnici v centru města, chodník kousek od nás zasáhly dělové střely, šrapnely přšely všude kolem. Anthonyho a Steveův řidič najednou zastavil a začal vykládat jejich věci na chodník, rozhodl se skončit. Na frontové linii mu zastřelili bratra. Mohamed ani nemrkl, dojel k nim, naložil jejich výbavu a Anthony se Stevem se nacpali k nám. Neměla jsem z toho dobrý pocit. Reportéři ve válečných zónách jezdívají v konvoji dvou aut, kdyby jedno selhalo. A kdyby byl jeden vůz zasažen nebo napaden, utrpí méně lidí.

Čtyři žurnalisté v jednom autě, to zároveň znamenalo mnoho kohoutů na jednom smetišti a každý měl jinou představu o tom, co

dál. Za jízdy jsme s Anthonym, Tylerem a Stevem probírali míru nebezpečí. Mezi fotografy a novináři ve válečných zónách to tak chodí často, nekonečné dohadování o tom, kdo potřebuje co, kdo chce zůstat, kdo chce jít. Kdy máme dost zpravodajství a snímků, abychom přesně dokumentovali událost? Chceme vidět další boje, získat čerstvější novinky, podávat zprávy až do té nepoznatelné poslední vteřiny před zraněním, zajetím, smrtí. Jsme od přírody lační, vždycky chceme víc, než máme. Tam v autě jsme se shodli na tom, že budeme pracovat dál.

Adžedábíja bylo vzkvétající severoafrické městečko s narůžovělými, žlutými a světle hnědými domy s balkony a pestrými malovanými vývěsními štíty obchodů v arabštině. Pár civilistů, kteří se nacházeli na ulicích, bylo na útěku. Postupovali odhodlaně, na hlavách si nesli své věci. Proti nám se směrem z města hnal nekonečný proud aut. Rodiny nacpaly dodávky a čtyřdveřové sedany až po okraj, ze zadních oken se sypaly ven deky a oblečení. Některé rodiny se krčily pod celtami. Tam poprvé jsem v tomhle městě spatřila ženy a děti. V konzervativní společnosti, jako je ta libyjská, se ženy drží doma. Viděla jsem je jedině proto, že utíkaly, mířily na východ, zatímco ze západu se do města tlačily boje.

Cítila jsem, že nastal čas, abychom zmizeli i my. Exodus obyvatel města svědčil o jejich přesvědčení, že Adžedábíja padne do rukou Kaddáfího jednotek. Dorazily už? Věděli jsme, co by se s námi stalo, kdyby Kaddáfího muži objevili na povstaleckém území čtyři ilegální západní novináře. Ve veřejných projevech hlásal, že všichni žurnalisté ve východní Libyi jsou zvědové a teroristé, a budou-li dopadeni, čeká je smrt nebo vězení.

Vrátili jsme se k nemocnici za ostatními žurnalisty zjistit počet obětí probíhající bitvy. Anthony, Steve a Tyler šli dovnitř získat telefon nějakého libyjského doktora, aby mu pak večer mohli za-

volat z Benghází a dozvědět se konečný počet obětí za ten den. Reportéři nutně potřebovali mít své zdroje ve městě, pro případ, že by moc přešla do jiných rukou a my už se zpátky nedostali. Já zůstala na druhé straně silnice naproti nemocnici a fotografovala utíkající Libyjce.

Na chodníku se mnou stál i jeden francouzský fotograf, kterého jsem znala z Iráku a Afghánistánu, domlouval si další postup s několika krajany. Mluvili tichými vážnými hlasy s nádechem sarkasmu, jímž novináři maskují nervozitu. Francouzští žurnalisté jsou pověstní nebojsově a šílenci. Koluje vtip, že pokud jste v bitevní zóně a vidíte prchající francouzské zadky, je s vámi konec.

Laurent Van der Stockt, pověstný odvážný válečný fotograf, který pokrýval většinu velkých konfliktů za poslední dvě desetiletí – dvakrát ho na frontové linii postřelili a jednou ho zasáhla střepina z minometu –, hleděl na dlouhou řadu aut odjíždějících z města.

Obrátil se ke mně. „Mizíme,“ oznámil mi. „Je načase vrátit se do Benghází.“ To znamenalo, že se rozhodli stáhnout a odjet do města, vzdáleného sto mil a dvě hodiny cesty. Dnes tady skončili, Laurent usoudil, že snímky za to riziko nestojí. Situace se jim zdála příliš nebezpečná.

V hrůze jsem sledovala, jak se cpou do aut, ale kolegům jsem neřekla nic. Nechtěla jsem působit jako zbabělec nebo vystrašená ženská, která brání mužům v práci. Tyler, Anthony i Steve strávili ve válečných zónách víc než deset let, věděli, co dělají. Možná jsem ten den nedovedla správně posoudit situaci. Jeli jsme dál do Adžedábje, já vyhlížela z okénka a pokoušela se nějak uklidnit. Z mešit po městě se táhlo volání k modlitbám.

Kolem nás proudila auta. My jediná jsme jeli opačným směrem.

„Lidi, je načase zmizet,“ ozval se Steve a já vycítila, že jsem získala spojení ve strachu.

„Jo, taky bych řekla,“ přidala jsem se k němu.

Steveův hlas rozumu jsem uvítala, ale Tyler a Anthony nechali náš návrh bez odpovědi.

* * *

Dojeli jsme na kruhový objezd, Tyler a Anthony vystoupili a šli vyprávět nějaké vzbuorence. Někteří z nich sledovali nadcházející dění s klidem, jiní pobíhali sem tam a stříleli do vzduchu. Já nevěděla, co dělat. Nechtěla jsem být tady ani tam a málem jsem nebyla schopna ani zvednout fotoaparát k očím. Takové dny mají i ti nejzkušenější z nás, najednou nedovedeme vymyslet snímek, zachytit okamžik. Strach mě ochromoval jako fyzický handicap. Naproti tomu Tyler byl ve svém živlu, soustředěný a neúnavný. Představovala jsem si, jaké snímky pořizuje, zatímco já, nemotorná, vylekaná, přicházím o scény, mačkám spoušť moc pozdě.

Rozběhla jsem se za ním a vtom jsem zaslechla známé zasvištění kulky. Vzhlédla jsem ke střešám. Kaddáfího odstřelovači už jsou ve městě! Myslela jsem, že všem dojde vážnost situace, ale Anthony vzedu popíjel čaj s hrstkou mužů vedle nákladáku s municí a spokojeně klábosil arabsky. Se svými šedými vousy a břínkem vypadal starší než na čtyřicet a něco. Oči mu vřele a přátelsky jiskřily, poslouchal Libyjc, klidně pokuřoval cigaretu a při řeči rozkládal rukama, jako by se bavil s přáteli někde u bazénu.

Ale Steve, který už zažil dva únosy – jednou v Iráku a jednou v Afghánistánu –, vypadal vystrašený. Postával u našeho auta s Mohamedem, jako by tím mohl ostatní popohnat. Místní kolem nás křičeli „Qanas! Qanas!“ (Snajpr! Snajpr!).

Mohamed začínal ztrácet nervy. „Musíme jet do Bengházi,“ prosil. Volal mu bratr a varoval ho, že do města ze zápádu pronikli Kad-

dáfího muži. Přivolal nás všechny zpátky k autu a vyrazili jsme k východní bráně z města.

Po cestě k výjezdu požádal Tyler Mohameda, aby ještě jednou zastavil. Chtěl vyfotit skupinku vzbouřenců, kteří chystali protitankové granátometry. Mohamed neochotně zajel ke kraji cesty a Tyler vyskočil, poháněný nápirem adrenalinu, který jsem dobře znala – ten pocit uspokojení, když děláte něco, co si jiní netroufnou. Mohamed znova zavolal bratrovi, co je nového. Věděla jsem, že pokoušíme štěstí, když se tu zdržujeme i po tom varování, ale touha stáhnout se do bezpečí mi připadala jako strašná slabost. Kolegové by mi nikdy nevyčetli, že jsem zbabělec a neprofesionál. Zato já sama si moc dobře uvědomovala, že jsem jediná žena v autě, a nechtěla jsem být slabým článkem.

Vedle nás zastavil nějaký vůz. „Jsou ve městě! Jsou ve městě!“

„Tyler!“ houkl Mohamed, tvář zkřivenou strachem.

„Jedem!“ zaječel Steve. Tyler vyšplhal do auta a vyrazili jsme.

Předchozího večera jsem se se svým redaktorem Davidem dohodla, že mu v devět večer zavolám do New Yorku. Podívala jsem se na hodinky a vytočila číslo. Žádné spojení. Zkusila jsem to znova. Nic. Vytáčela jsem to znova a znova, mlátila do telefonu. Po chvíli jsem vzhlédla od mobilu, zašílhalo do dálky a zachytila něco, co jsem neviděla celé týdny: provoz na silnici.

„To budou Kaddáfího muži,“ hlesla jsem.

Tyler a Anthony zavrtěli hlavami. „Kdepak,“ zamítl to Tyler.

Za pár vteřin se ze zamlženého obzoru vyloupily malé olivové postavičky. Měla jsem pravdu.

Tylerovi to taky došlo. „Nezastavuj!“ křikl na řidiče.

Když se blížíte k nepřátelské kontrole, máte dvě možnosti, obě riskantní. Můžete zastavit, identifikovat se coby žurnalisté a doufat, že vás budou respektovat coby neutrální profesionály. Druhá možnost je prohnat se kolem a doufat, že po vás nezačnou pálit.

„Nezastavuj! Nezastavuj!“ ječel Tyler.

Ale Mohamed už zpomaloval a vystrčil hlavu z okénka.

„Sahafí! Média!“ zavolal na vojáky. Otevřel dveře auta, chystal se vystoupit a Kaddáfího vojáci se nahrnuli kolem. „Sahafí!“

Jediným plynulým pohybem se dveře rozletěly a Tyler, Steve a Anthony byli vyvlečeni ven. Okamžitě jsem si zamkla dveře a zabořila si hlavu do klína. Vzduchem otřásly výstřely. Když jsem vzhlédla, nikde nikdo. Věděla jsem, že musím ven, běžet se schovat, ale nemohla jsem se pohnout. Obořila jsem se sama na sebe hlasitě, což dělávám, když mě nepřesvědčí můj vnitřní hlas: „Vylez z auta. Vylez. Utíkej.“ Přelezla jsem přes zadní sedadlo s hlavou dole, vykulila se z otevřených dveří, a sotva jsem se vyškrábala na nohy, ucítila jsem ruce nějakého vojáka, snažily se mi sebrat mé dva fotoaparáty. Čím víc tahal, tím víc jsem se bránila. Kolem svištěly kulky, u nohou se mi rozlétával prach. Rebelové spustili palbu na armádní kontrolu ze zadu, z míst, odkud jsme zrovna odjeli. Voják jednou rukou tahal foťák a druhou na mě mířil zbraní.

Potýkali jsme se tak deset nekonečných vteřin. Koutkem oka jsem viděla, jak Tyler uhání k přízemní betonové budově vpředu. Věřila jsem jeho instinktům. Předně se musíme dostat z palebné linie, teprve pak se můžeme s vojáky dohadovat o svém osudu.

Oželela jsem ledvinku a jeden fotoaparát a sevřela ten druhý, vytahovala z něj paměťové karty a upalovala za kolegy, kteří v chaosu palby taky unikli. Připadalo mi, že mám nohy z olova, oči jsem upírala do Anthonyho zad před sebou. „Anthony! Anthony, pomoz mi!“

Ale Anthony zakopl a padl na kolena. Vzhlédl, jindy klidnou tvář zkroucenou panikou, můj křik nevnímal. Jeho nepřirozený výraz mě vyděsil víc než co jiného. Museli jsme se dostat za Tylerem, který měl náskok a zdálo se, že nejspíš unikne.

Nakonec se nám všem čtyřem nějak povedlo dorazit k budově kousek od cesty, chráněné před přestřelkou, zuřící za námi. Nedaleko stála libyjská žena s děckem v náruči, brečelo a jakýsi voják se ho snažil utěšit. Nás si nevšímal, věděl, že nemáme kam utéct.

„Uvažuju, že poběžím,“ nadhodil Tyler.

Zahleděli jsme se do dálky. Volná poušť se táhla do všech stran.

Za pár vteřin nás dostihlo pět vládních vojáků, mířili na nás a křičeli arabsky, hlasy plné nenávisti a adrenalinu, tváře jako masky vzteku. Přikázali nám, ať si leheme tváří na zem, gestikulovali na nás. Hrklo v nás, měli jsme za to, že nadešla chvíle naší popravy. Pomalu jsme zalehli a žebrali o život.

Vtiskla jsem obličej do země, nabrala si do úst jemný prach, někdo mi stáhl ruce za záda a kopancem roztáhl nohy. Vojáci křičeli na nás i po sobě navzájem, mířili nám na hlavy a my čtyři s tichým odevdáním čekali, až nás zastřelí.

Zalétla jsem pohledem k Anthonymu, Steveovi a Tylerovi, abych se přesvědčila, že jsme pořád tam, spolu a živí, a pak rychle shlédla zase zpátky do země.

„Ach, bože, ach, bože, ach, bože. Bože, prosím. Zachraň nás.“

Odlepila jsem pohled ze země a podívala se přes hlaveň vojákovi přímo do očí. Jediné, co mě napadalo, bylo prosit, ale pusou jsem měla vyschlou, jako by se mi sliny proměnily v hlínu. Slova jsem ze sebe musela ždímat.

„Prosím,“ zašeptala jsem. „Prosím.“

Čekala jsem na třesnutí zbraně, na konec života. Myslela jsem na Paula, na rodiče, na sestry a na své babičky, obě hodně přes devadesátku. Každá vteřina jako by měla své vlastní místo ve vesmíru. Vojáci po sobě dál úsečně pokřikovali, zbraně namířené na naše hlavy.

„Džavaz!“ křikl najednou jeden. Chtěli naše pasy a my jim je odevdali. Voják se sehnul a začal mě prohledávat, pátral, co mám při

sobě, vytahoval mi věci z kapes bundy: telefon, paměťové karty, pár bankovek. Jeho hbité ruce mi klouzaly po těle, přejely po mém druhém pasu, který jsem měla tajně zastrčený v pouzdru na peníze pod džínsy. Dostaly se k mým prsům. Zastavil se. A pak je stiskl, jako když dítě zmáčkne gumovou trumpetku.

„Bože, prosím. Ať mě neznásilní.“ Schoulila jsem se do klubíčka, jak jen to šlo.

Ale vojáka zaujalo něco jiného. Stáhl mi boty, šedé nike s jasně žlutými podrážkami, a já slyšela šustění, jak vytahoval tkaničky, a na chodidlech ucítila vzduch. Svázal mi kotníky k sobě. Nějakým hadrem mi stáhl zápěstí za zády a spoutal tak pevně, až mi znecitlivěla. Pak mě vtlačil obličejem do špinavé země.

Uvidím ještě někdy rodiče? Uvidím ještě Paula? Proč jen je takhle trápím? Dostanu zpátky fotoaparáty? Jak to přišlo, že jsem takhle skončila?

Vojáci mě vzali za ruce a za nohy a odnesli mě pryč.

* * *

Toho dne v Libyi jsem si kladla otázky, které mě trápí dosud: proč dělám tuhle práci? Proč riskuju život kvůli fotografii? Ani po deseti letech práce válečného zpravodaje si na to nedokážu pořádně odpovědět. Pravda je, že pro tuhle práci se hodí málokdo. Zjistíme to náhodou a postupně se to prohlubuje. Zachytíme záblesk tohoto neobvyklého života a výjimečné profese a chceme ji dělat dál, bez ohledu na to, jak je vyčerpávající, stresující a nebezpečná. Je to způsob obživy, ale působí to spíš jako odpovědnost nebo poslání. Dělá nás šťastnými, dává nám pocit užitečnosti. Stáváme se svědky historie a ovlivňujeme politiku. Ale platíme za to přemrštěnou cenu. Pokaždé, když se dozvím, že nějaký reportér zahynul během přestřelky, šlápl na minu a přišel o nohy, nebo byl unesen

a jeho rodina a přátelé trpí, ptám se sama sebe, proč jsem si vybrala tenhle život.

Netuším, proč jsem se stala válečnou fotografkou. Chtěla jsem cestovat, objevovat svět mimo Spojené státy. Zjistila jsem, že fotoaparát je příjemný společník. Otevřel mi nové světy a dal mi přístup k nejdůvěrnějším lidským chvilčkám. Objevila jsem výsadu vidět život ve vší jeho složitosti, nadšení z toho, že se každý den učím něco nového. Jakmile se ocitnu za hledáčkem fotoaparátu, nikde jinde v tu chvíli být nechci.

Ve svých dvaadvaceti letech v Argentíně jsem zjistila, že se svým milovaným koníčkem užívím – zpočátku jsem dostávala deset dolarů za fotografii. Jakmile jsem začala pracovat, nepůsobila už kariéra v oboru fotožurnalistiky jako tolik vzdálený sen. Otázkou bylo, jak v branži plně konkurence vyniknout. Fotila jsem na dohodu pro Associated Press v New Yorku, a jakmile jsem získala zkušenosti, sebrala jsem odvalu a vydala se do světa, nejprve na Kubu, pak do Indie, do Afghánistánu, do Mexico City. Zvykla jsem si na místa, která většinu lidí děsí, a čím víc cizích krajů jsem viděla, tím víc rostla má kuráž a zvědavost.

Coby fotoreportérka jsem si ještě pořád hledala cestu, když svět změnil útoky jedenáctého září. Spolu se stovkami kolegů jsem byla svědkem invaze do Afghánistánu. Tehdy poprvé se mnozí z nás zapojili do příběhu, v němž hráli roli naši vojáci a naše bomby. Válka proti terorismu stvořila novou generaci válečných zpravodajů, a jak se stávala nespravedlivější, naše oddanost se prohlubovala. Cítili jsme povinnost ukázat světu pravdu a ten pocit odpovědnosti nám pohltil celý život. V předních liniích se z nás stala rodina, poznali jsme se navzájem prostřednictvím románků, svateb, rozvodů a smrtí. Dnes, když bojové operace v Iráku a Afghánistánu povětšinou ustaly, se nejčastěji setkáváme na svatbách a na pohřbech.